

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЖАЗЫЛЫМ ДАҒДЫСЫН ЖЕТІЛДІРУДЕ ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТТІҢ РӨЛІ

Темирбаева Индира Жаналиевна

«№ 5 жалпы білім беретін орта мектебі» КММ

қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі,

indi2387@mail.ru

Қазақстан Республикасы Ақтөбе қаласы

Аңдатпа. Бұл мақалада оқушылардың жазылым дағдысын жетілдірудегі жасанды интеллект технологияларының рөлі қарастырылады. Қазіргі цифрлық қоғам жағдайында білім беру жүйесінде инновациялық технологияларды қолдану өзекті мәселелердің біріне айналып отыр. Әсіресе жасанды интеллект негізіндегі платформалар оқушылардың жазу мәдениетін қалыптастыруға, грамматикалық сауаттылығын арттыруға, шығармашылық қабілетін дамытуға және мәтінмен жұмыс жасау дағдыларын жетілдіруге мүмкіндік береді. Зерттеу барысында жазылым дағдысының ерекшеліктері, жасанды интеллект құралдарының мәтін құрастырудағы мүмкіндіктері және олардың білім беру сапасына әсері қарастырылады. Сонымен қатар ғалымдардың цифрлық педагогика, жазылым әрекеті және жасанды интеллект туралы ғылыми тұжырымдары сараланып, қазақ тілін оқытудағы инновациялық бағыттардың тиімділігіне талдау жасалады.

Кілт сөздер: *жасанды интеллект, жазылым дағдысы, қазақ тілі, цифрлық білім беру, мәтін құрастыру, шығармашылық жазу, ChatGPT, тілдік құзыреттілік, инновациялық технология, білім беру.*

Қазіргі қоғамдағы ақпараттық технологиялардың қарқынды дамуы білім беру жүйесіне жаңа талаптар қоюда. Бүгінгі таңда оқушылардан тек теориялық білім ғана емес, алған білімін өмірлік жағдаяттарда қолдана алу, өз ойын жүйелі жеткізу, сауатты жазу және шығармашылық тұрғыдан ойлау қабілеттері талап етіледі. Осы тұрғыдан алғанда жазылым дағдысы тіл үйретудегі ең маңызды әрі күрделі дағдылардың бірі болып саналады.

Жазылым – адамның ойын қағаз немесе цифрлық мәтін арқылы жүйелі түрде жеткізе білу әрекеті. Ол грамматикалық сауаттылықты, логикалық ойлауды, сөздік қорды және тілдік нормаларды дұрыс қолдануды қажет етеді. Ғалым Ф. Оразбаева жазылым әрекетін адамның тілдік қатынас жасаудағы маңызды құралы ретінде сипаттай отырып, оның оқушының ойлау мәдениетін қалыптастырудағы ролін ерекше атап көрсетеді [1].

Қазіргі кезеңде цифрлық технологиялардың дамуы жазылым әрекетін оқытудың жаңа мүмкіндіктерін қалыптастыруда. Соның ішінде жасанды интеллект құралдары оқушылардың жазылым дағдысын дамытуда тиімді технологиялардың біріне айналып отыр. ChatGPT, Grammarly, QuillBot сияқты платформалар мәтін құрастыру, қателерді түзету, стильдік өңдеу, идея ұсыну және шығармашылық жұмыстарды жетілдіру бағытында кеңінен қолданылуда.

Жасанды интеллект технологиялары оқушының жеке ерекшеліктерін ескеріп, жазу әрекетін кезең-кезеңімен дамытуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар мұғалімнің жұмысын жеңілдетіп, тапсырмаларды автоматтандыруға көмектеседі. Сондықтан оқушылардың жазылым дағдысын жетілдіруде жасанды интеллект мүмкіндіктерін зерттеу қазіргі білім беру жүйесіндегі өзекті мәселелердің бірі болып табылады.

Жазылым – тілдік әрекеттің күрделі түрі. Ол тек сөздерді дұрыс жазумен шектелмейді. Жазылым барысында оқушы ойын жоспарлайды, дәлелдейді, байланыстырады және белгілі бір стильде жеткізеді.

Ғалым М. Жұмабаев «тілдің көркемдігі мен байлығы адамның ойлау деңгейін көрсетеді» деп жазған [2]. Демек, жазылым әрекеті адамның интеллектуалдық қабілетімен тығыз байланысты.

Жазылым дағдысы бірнеше компоненттен тұрады:

- орфографиялық сауаттылық;

- грамматикалық дұрыс құрылым;
- сөздік қордың байлығы;
- логикалық жүйелілік;
- стильдік сауаттылық;
- шығармашылық ойлау.

Оқушылар үшін жазылым әрекеті көбіне қиындық туғызады. Әсіресе мәтін құрастыру, ойды жүйелеу, сөздерді дұрыс тандау, тыныс белгілерін қою сияқты мәселелер жиі кездеседі. Осы қиындықтарды жеңілдетуде жасанды интеллект құралдарының маңызы зор.

Жасанды интеллект – адамның ойлау қабілетіне ұқсас әрекеттерді орындай алатын технологиялық жүйе. Ғалым Джон Маккарти бұл ұғымды алғаш рет ғылыми айналымға енгізіп, оны «ақылды машиналар жасау ғылымы» ретінде сипаттаған [3].

Бүгінгі таңда жасанды интеллект білім беру саласында кеңінен қолданылуда. ЮНЕСКО сарапшылары жасанды интеллектіні білім сапасын арттырудың маңызды құралы ретінде бағалайды [4]. Олардың пікірінше, бұл технология оқытуды жекелендіруге, білім алушылардың қажеттіліктерін анықтауға және оқу материалдарын тиімді ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

Қазақ тілін оқытуда жасанды интеллект құралдары әсіресе жазылым дағдысын дамытуда маңызды рөл атқарады. Олар:

- мәтін құрастыруға көмектеседі;
- грамматикалық қателерді анықтайды;
- стильдік өңдеу жасайды;
- жаңа идеялар ұсынады;
- сөздік қорды кеңейтуге ықпал етеді;
- шығармашылық тапсырмалар дайындайды.

Қазіргі таңда жасанды интеллект негізінде жұмыс істейтін көптеген платформалар бар. Солардың ішінде [ChatGPT](#) платформасы мәтін құрастыру мен шығармашылық жазуда кеңінен қолданылуда.

Мысалы, оқушы белгілі бір тақырып бойынша эссе жазу кезінде жасанды интеллекттен:

- жоспар құруды;
- тақырыпқа идея ұсынуды;
- кіріспе немесе қорытынды дайындауды;
- мәтіндегі қателерді тексеруді сұрай алады.

Бұл оқушының жазуға деген сенімділігін арттырады. Сонымен қатар [Grammarly](#) платформасы орфографиялық және грамматикалық қателерді түзетуге мүмкіндік береді.

Мысалы, оқушының жазған мәтініндегі сөйлем құрылымы дұрыс болмаса, бағдарлама оны автоматты түрде көрсетеді. Бұл оқушының тілдік нормаларды дұрыс меңгеруіне ықпал етеді.

Жасанды интеллект тек техникалық көмекші құрал ғана емес, шығармашылық қабілетті дамытуға да ықпал етеді.

Мысалы, оқушыларға:

- әңгіме жалғастыру;
- кейіпкер атынан хат жазу;
- альтернативті финал құрастыру;
- өлең немесе эссе жазу сияқты тапсырмалар беруге болады.

Жасанды интеллект мұндай жұмыстарға идея ұсынып, оқушының шығармашылық ойлауын ынталандырады.

Ғалым Л. Выготский шығармашылық әрекет адамның қиялын дамытатынын және ойлау белсенділігін арттыратынын атап көрсеткен [5].

Сондықтан жасанды интеллект негізіндегі шығармашылық тапсырмалар оқушылардың тілдік әрі танымдық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді.

Әр оқушының жазу деңгейі әртүрлі. Кейбір оқушылар ойын еркін жеткізе алса, енді біреулері мәтін құрастыруда қиналады. Жасанды интеллект осы ерекшеліктерді ескеріп, оқушыларға жеке қолдау көрсетуге мүмкіндік береді.

Мысалы:

- жазу деңгейі төмен оқушыларға қарапайым мәтіндер;
- орта деңгейдегі оқушыларға сипаттау және пайымдау мәтіндері;
- жоғары деңгейдегі оқушыларға аналитикалық эссе тапсырмалары ұсынылады.

Бұл оқытудың тиімділігін арттырады. Ғалым Б. Блум оқытуды дараландыру оқушының білім сапасын жоғарылататынын дәлелдеген [6].

Жасанды интеллект мұғалімнің кәсіби қызметін де жеңілдетеді. Қазіргі таңда мұғалімдер эссе тақырыптарын дайындауға, мәтіндерді тексеруге және кері байланыс беруге көп уақыт жұмсайды.

Жасанды интеллект арқылы:

- бағалау критерийлерін әзірлеуге;
- эссе тақырыптарын құрастыруға;
- мәтіндік тапсырмалар дайындауға;
- оқушы жұмысына автоматты талдау жасауға болады.

Бұл мұғалімнің уақытын үнемдеп, шығармашылық жұмыстарға көбірек көңіл бөлуіне мүмкіндік береді.

Жасанды интеллектінің тиімділігімен қатар, кейбір кемшіліктері де бар. Біріншіден, оқушылардың дайын мәтіндерге тәуелді болып қалу қаупі бар. Егер оқушы мәтінді өзі жазбай, тек жасанды интеллект көмегіне сүйенсе, оның шығармашылық қабілеті төмендеуі мүмкін.

Екіншіден, кей платформалар қазақ тілінің ерекшеліктерін толық меңгермегендіктен, грамматикалық немесе стильдік қателер кездесуі ықтимал.

Үшіншіден, жасанды интеллект адамның эмоциялық және мәдени ерекшеліктерін толық жеткізе алмайды. Сондықтан мұғалімнің бағыттаушы рөлі әрдайым маңызды болып қала береді.

Қорыта айтқанда, жасанды интеллект технологиялары оқушылардың жазылым дағдысын жетілдіруде маңызды рөл атқарады. Олар оқушылардың сауатты жазуына, шығармашылық қабілетін дамытуға, сөздік қорын байытуға және өз ойын жүйелі жеткізуіне мүмкіндік береді.

Жасанды интеллект құралдары мұғалімнің жұмысын жеңілдетіп, оқу процесін тиімді ұйымдастыруға көмектеседі. Сонымен қатар дербестендірілген оқыту жүйесін қалыптастыруға жағдай жасайды.

Дегенмен жасанды интеллектіні қолдануда тепе-теңдік сақталуы қажет. Ол оқушының шығармашылық ойлауын алмастырмай, керісінше дамыту құралы ретінде пайдаланылуы тиіс. Сондықтан жасанды интеллект пен дәстүрлі оқыту әдістерін үйлестіре қолдану – қазіргі білім беру жүйесіндегі маңызды бағыттардың бірі.

Әдебиеттер:

1. Оразбаева Ф. Тілдік қатынас: теориясы және әдістемесі. – Алматы: РБК, 2000. – 208 б.
2. Мағжан Жұмабаев Педагогика. – Алматы: Ана тілі, 1992. – 160 б.
3. John McCarthy Programs with Common Sense // Proceedings of the Symposium on Mechanisation of Thought Processes. – London, 1959. – P. 75–91.
4. [UNESCO: Artificial Intelligence and Education](#)
5. Lev Vygotsky Imagination and Creativity in Childhood. – Moscow: Progress Publishers, 1997. – 96 p.

6. Benjamin Bloom Taxonomy of Educational Objectives. – New York: Longmans, Green and Co, 1956. – 207 p.